

Teorie a metody sociální práce

Úvod – vymezení SP a historie

Zákon 108/2006Sb. O sociálních službách

- **§ 1**

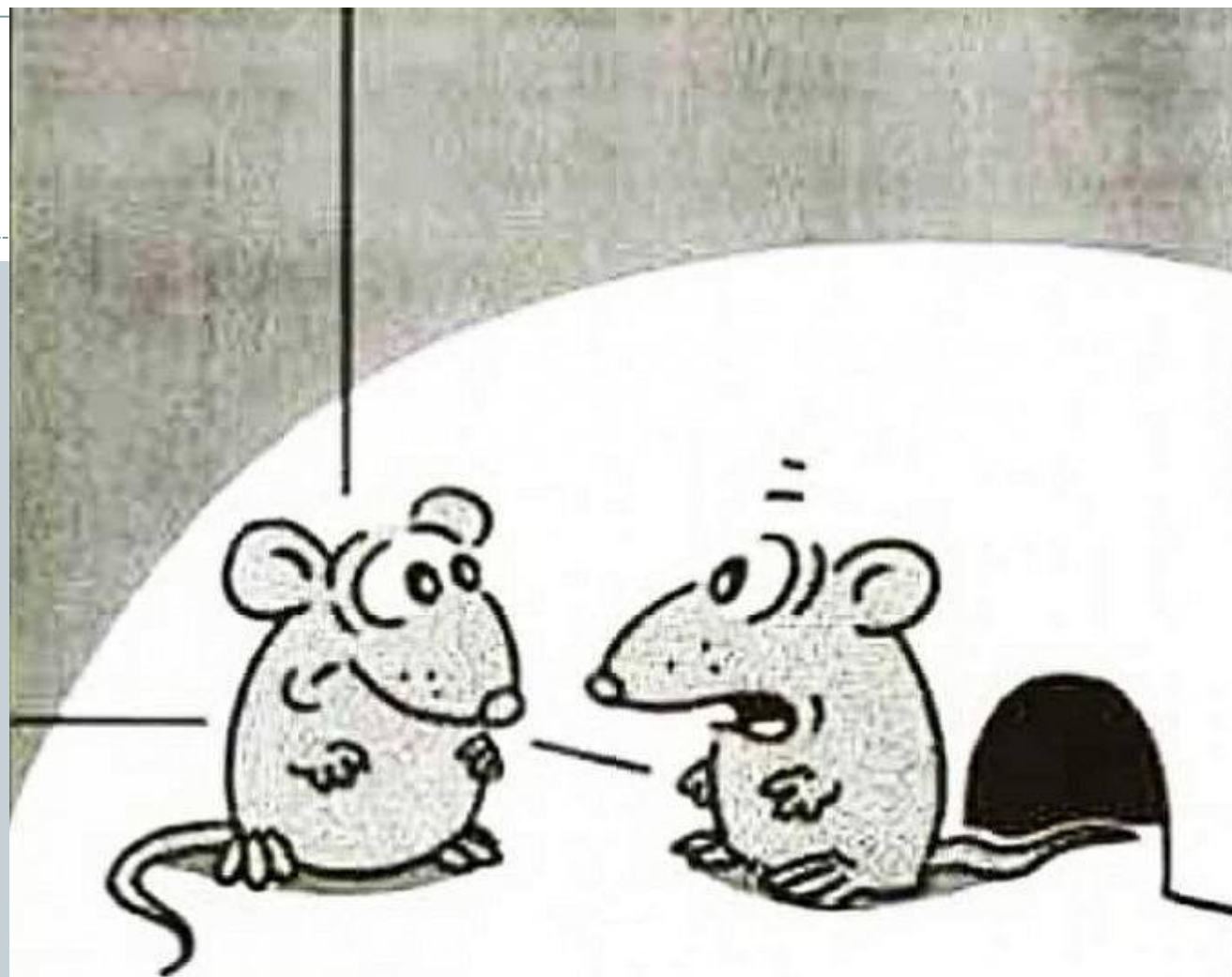
(1) Tento zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci (dále jen "osoba") prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.

- **§ 3**

Pro účely tohoto zákona se rozumí

a) sociální službou činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení,

b) nepříznivou sociální situací oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením,

Budu volit kočky. Slibují že
nebudou chytat myši.

Etické zásady

- Demokratické principy
- Respekt jedinečnosti klienta
- Využití svých znalostí a dovedností k rozvoji klienta
- Dává přednost profesionální odpovědnosti před svým soukromým životem

Místo sociální práce v sociální politice

Sociální politika

Sociální práce

Sociální ochrana – rodinná politika

Sociální služby - sociální péče

sociální záchranná síť – sociální dávky

Sociální práce – co to je?

- Společensko vědní disciplína i praktická činnost
- Snaží se odhalovat, vysvětlovat, zmírňovat a řešit sociální problémy (chudoba, zanedbávání dětí, delikvence mládeže, nezaměstnanost aj.)
- SPk pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět
- Pomáhají vytvářet příznivé společenské podmínky
- U klientů, kteří se již společensky uplatnit nemohou, podporuje SP co nejdůstojnější způsob života

Sociální pracovník – kdo to je?

SP pracuje s:

- s klienty, případně s jejich rodinami
- s přirozenými skupinami – např. skupiny mládeže na městském sídlišti
- s uměle vytvořenými skupinami – např. školní třídy, lidi v ústavech či ve vězení aj.
- s organizacemi, buď řídí činnost organizací poskytující sociální služby, nebo poskytuje supervizi
- s místními komunitami, tj. s lidmi žijícími na jednom místě

Teorie sociální práce

- Teorie usnadňují praxi, protože specifikují, co se má dělat, jak a proč.
- Teoretické zázemí je jedním ze zdrojů profesionální identity soc. pracovníků i jednou z podmínek jejich práce a vzájemné komunikace.
- Je nutné, aby praktik z nějaké teoretické představy vycházel, reflektoval možnosti teorie i meze těchto možností, pracovník je odpovědný za způsob, jakým intervenuje u každého klienta sociálních služeb. Má-li takto jednat, měl by mít jasno ve svých východiscích.

Metody sociální práce

postupy vázané:

- na cílový subjekt (práce s jednotlivcem, skupinou, rodinou, komunitou)
- na jeho aktuální situaci (sociální znevýhodnění na začátku života, předvídatelné a nepředvídatelné sociální události)
- na relevantní vztahový kontext (vrstevnická skupina, rodina, organizace)
- někdy i na systémové vazby (regionální, národní či nadnárodní politika)

Historický úvod

- Forma i rozsah SP – velmi rozmanité – poskytovaly různé subjekty
- Do 19 st. Poskytuje SP: rodina, sousedé, obce, církve
- Koncem 19.st. – modernizace, industrializace, stěhování = zásadní změny (průmyslová revoluce, zrušení poddanství, Ráábské reformy)
- Nutno budovat nové instituce pro problémové skupiny (azylové domy, špitály, sirotčince aj.)

Okruhy činnosti

- Sociálně-právní činnost
- Sociálně právní poradenství
- Sociální diagnostika
- Sociální intervence
- Supervize
- Sociální management
- Výzkum v sociální práci
- Vědecká činnost
- Vzdělávání

Nemůžete nikoho nic naučit. Můžete mu nanejvýš pomoci, aby to sám v sobě našel.

~ Galileo Galilei

- Sociální práce se seniory.
- Cíle sociální práce se seniory,
- terénní a pobytové sociální služby pro seniory,
- senior ohrožený chudobou a sociálním vyloučením.

Terénní a pobytové

- Oddělení sociální práce a sociální služby
- Terénní – ambulantní a v domácím prostředí
- Pobytové domovy

Paradigmata sociální práce

- Paradigma = předpoklad, pojetí
- Ve 20.st vykrystalizovaly 3 odlišné přístupy – „malá paradigmata“ (Payne, 1997)
- Odlišují se svými filozofickými východisky i praktickými důsledky
- Jedná se o :
 - Terapeutické paradigma (terapeutická pomoc)
 - Reformní paradigma (reforma společenského prostředí)
 - Poradenské paradigma (sociálně právní pomoc)

Paradigmata a jejich dopad pro sociální fungování a životní situace klientů – viz dále

1) Terapeutické paradigma

- hl. faktor soc. fungování – duševní zdraví a pohoda člověka
- SP je chápána jako pomoc prováděná zejména formou psychoterapie (individuální, skupinové)
- Cíl SP je spatřován ve snaze pomoci zabezpečit lidem psychickou a následně i sociální pohodu
- Předpokládáme, že sociální problémy jsou dány životní zkušeností člověka a tuto zkušenost můžeme terapeuticky měnit

1) Terapeutické paradigma

- Prostředkem k obnově duševního zdraví nebo vnitřní rovnováhy osobnosti je **podpora rozvoje osobnosti klienta** – „problém“ je na straně klienta
- Důraz je kladen na komunikaci a vztah
- Předpoklad – vzájemná interakce je tvůrčí proces, který ovlivňuje všechny zúčastněné strany
- Při SP se tedy nemění pouze klient, ale také SPk – tento proces vzájemného ovlivňování je chápán jako žádoucí a obohacující
- Profesionální výbava SP – psychologické znalosti a terapeutický výcvik

2) Reformní paradigma

- Vize společenské rovnosti v různých dimenzích společenského života (s ohledem na společenské třídy, gender, věkové skupiny) **X** existence elit, které kumulují společenskou moc ve svůj prospěch – vznik nadřazenosti
- Představa, že podpora spolupráce a solidarity v rámci určité společenské skupiny pomohou utlačeným získat vliv na vlastní životy
- SP se proto zaměřuje na zmocňování (empowerment) klientů sociálních služeb, aby se mohli podílet na společenském životě

2) Reformní paradigma

- Cílem SP je budovat společnost na rovnostářských principech, neboť za nerovných společenských podmínek nelze dosáhnout osobního ani sociálního rozvoje – je třeba společenská změna
- V rámci „životní situace klienta“ je třeba reflektovat, jak jsou jeho osobní problémy zakořeněny v omezených možnostech znevýhodněné skupiny, které je členem – důvodem problému klienta není klient sám, ale jeho okolí (nerovné podmínky)
- Vzdělanostní výbava SP – politologie, sociologie
- I nástup socialismu a fašismu bylo pojetí reformního paradigmatu, které přerostlo v totalitu – vytvoření nové sociální nespravedlnosti

3) Poradenské paradigma

- Sociální fungování závisí na **schopnosti zvládat problémy a na přístupu k odpovídajícím informacím a službám**
- Sociální práce = jeden z aspektů systému sociálních služeb
- Je třeba vycházet vstříc individuálním potřebám a současně zlepšovat systém nabízených soc. služeb
- Toto paradigma pracuje s předpokladem, že jsme všichni uvědomělí občané a chápeme práva a povinnosti

3) Poradenské paradigma

- Životní situace = **neuspokojené potřeby**, individuální omezení, jež klientovi brání využít existující možnosti uspokojení těchto potřeb a **nedostatečná schopnost** institucí na potřeby klienta reagovat - problém je na **straně klienta** (nemádostatek informací), ale i na **straně prostředí**, protože na potřeby klienta nedostatečně reaguje.

3) Poradenské paradigma

- Potřeba klientům poskytovat především informace, kvalifikované poradenství, zpřístupňovat zdroje a další pomoc
- Snaha o změnu společnosti, aby lépe odpovídala potřebám klientů

Vzdělávací paradigma

- Utváření sociálních dovedností a prosociálních výchovy
- Předcházení sociálním problémům, výchova k empatii, výchova k prosociálnímu chování
- Kurativní – předcházení sociálním problémům
- Stimulační – harmonizace vztahu mezi jedincem a společností
- Sociální pracovník neřeší krizové situace, ale má roli edukátora

Podpora a rozvoj funkčních prvků sociální komunity

- Rozvoj funkčních části komunity
- Proces zapojení do společenského života – volby nejsou právem, ale svým způsobem povinností – v konečném důsledku se jedná o odstranění nerovnosti
- Pracující mají mít stálou práci a svou důstojnost

Kazuistika

- Terapeutické paradigma (terapeutická pomoc)
- Reformní paradigma (reforma společenského prostředí)
- Poradenské paradigma (sociálně právní pomoc)
- Vzdělávací
- Rozvoj funkční společnosti

Úrovně sociální práce

- Mikropraxe = práce s jednotlivcem (poradenství)
- Mezopraxe = práce s rodinou či skupinou (do 10 až 12 lidí) – komunitou - terapeutickou
- Makropraxe = práce s komunitou – více než 12 osob, části měst, komunitní plánování, práce s vyloučenou lokalitou a podobně.

Centrální pojmy sociální práce

- Cíl sociální práce
- Sociální fungování
- Životní situace
- Paradigmata SP
- Aktivity sociální práce

Cíl SP coby koncept „sociálního fungování“

- Cílem sociální práce je pomáhat *jednotlivcům a sociálním systémům* zlepšovat své **sociální fungování** a měnit sociální podmínky tak, aby chránily tyto jednotlivce a systémy před potížemi ve fungování. „*Sheafor*“
- Cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vyjádřena.
- Sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí (sociální fungování) „*Navrátíl*“

Sociální fungování - Barlettová

Jádrem konceptu je představa, že lidé a prostředí jsou v permanentní interakci, přičemž prostředí klade na člověka určité požadavky a člověk je nucen na ně reagovat.

- Mezi požadavky prostředí a člověkem musí být navozena určitá rovnováha – když není – role sociální práce.
- Přičemž není důležité, zda je nedostatek na straně klienta, či zda jde o problém na straně sociálního prostředí, které vytváří nezvládnutelné požadavky.
- Příklad – požadavkem ekonomiky je maximální zaměstnanost, požadavkem občana je minimalizovat zaměstnání a maximalizovat volný čas

Životní situace – sociální události

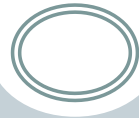
- Osudy klientů jsou často velmi specifické
- Sociální prostředí se mění a je také v každé situaci různé
- = nutnost individuálního přístupu – **reflexe životní situace klienta**
- Cesta k volbě takových cílů a metod práce, které mohou:
 - Přispět ke změně životní situace
 - Posílit jeho schopnost zvládat požadavky prostředí
 - Obnovit či udržet jeho sociální fungování

Aktivity sociální práce

- SP usiluje o zlepšení sociálního fungování – používá 3 různé aktivity:
- Zaměřené na problém
- Podporující rozvoj potenciálu klienta
- Preventivního charakteru

1) Aktivity zaměřené na problém

- Tyto aktivity zaměřené na odstranění problému mohou probíhat na úrovni **kurativní** či **rehabilitační**
- **Kurativní** = přímá snaha o odstranění faktoru, který problém způsobil. Pokud jej nelze zcela odstranit, snaha alespoň o minimalizaci rizik
- **Rehabilitační** = pomoc, která usnadní klientovu adaptaci v nové situaci

2) Aktivity podporující rozvoj klienta

- Jedná se o **rozvojové** nebo vzdělávací **aktivity**
- **Rozvojové aktivity** = namířeny na individuální nebo skupinové schopnosti vstupovat do soc. interakcí
- **Vzdělávací aktivity** = snaha o zajištění veřejné informovanosti o specificích určitého problému a jeho řešení.
- Př. Přednášky o možnostech služeb rodinného poradenství

3) Aktivity preventivního charakteru

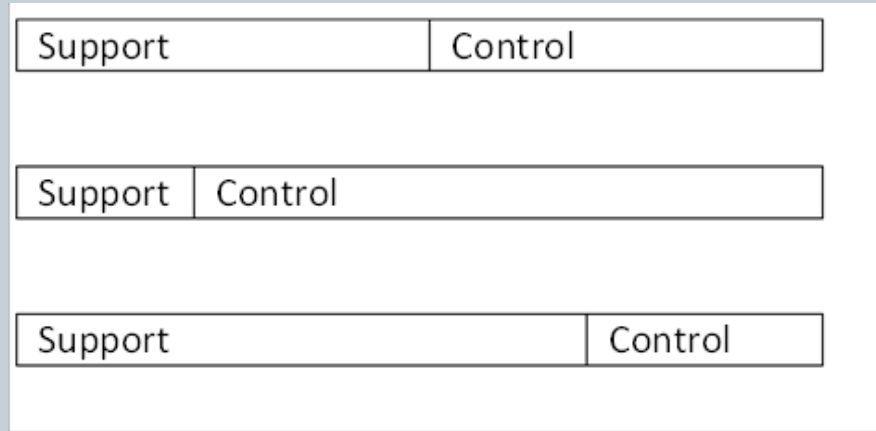

- Zaměřeny na včasné objevení, kontrolu a eliminaci faktorů, které mohou potencionálně narušovat **sociální fungování**
- Charakter **individuální** (předmanželské poradny – naučit zvládat případné problémy), **skupinové** či **komunitní** práce s klientem – např. „Centrum prevence kriminality“ – usiluje o snížení kriminality tím, že propojuje činnost jiných org., využití eko. Zdrojů, předávání info.

Kontrola vs. podpora

- **Umění pomáhat – Ivan Úlehla**
- Pro Úlehlu je dilema sociální pomoci a kontroly, záležitostí dynamické změny, která je svým způsobem kontinuální. Toto dilema je ovlivňováno třemi okruhy:
- Klientovy způsoby
- Pracovníkova odbornost
- Normy společnosti

Kontrola vs. podpora

- **Sociální pomoc, sociální kontrola a rozvoj zdraví v partnerských vztazích – Kieran T. Sullivan and col.**
- Tento autor se svým týmem se zabýval sociální pomocí a sociální kontrolu u osob dlouhodobě nemocných v souvislosti s jejich partnerskými vztahy.
- V tomto kontextu rozlišují pozitivní a negativní sociální kontrolu.
- Negativní sociální kontrola je nám všem nějak jasná – kontrolujeme dodržování léčebného režimu všemi dostupnými nástroji – laboratoř, magnetická rezonance – jen v souvislosti s pacientem jako jednotlivcem.
- Pozitivní sociální kontrola – je využití partnera pro motivaci k léčbě. Zapojení partnera do systému pomoci se nám jeví spíše jako podpora. Motivující a motivovaný partner pro léčbu je kontrolním mechanismem.

Kontrola vs. podpora

Problém nebo řešení – Dalet

Dalet je česká společnost zabývající se **koučováním, terapii, supervizi a vzděláváním.**

Řešení je jedno, kde problém vznikl. Zaměření na zdroje pomáhající ke změně.

Klientova situace z hlediska času	Zaměření na problém	Zaměření na řešení
Minulost	Minulá selhání	Minulé úspěchy
Současnost	Přítomné nedostatky	Přítomné zdroje
Budoucnost	Budoucí omezení	Budoucí možnosti

Pacient vs. klient

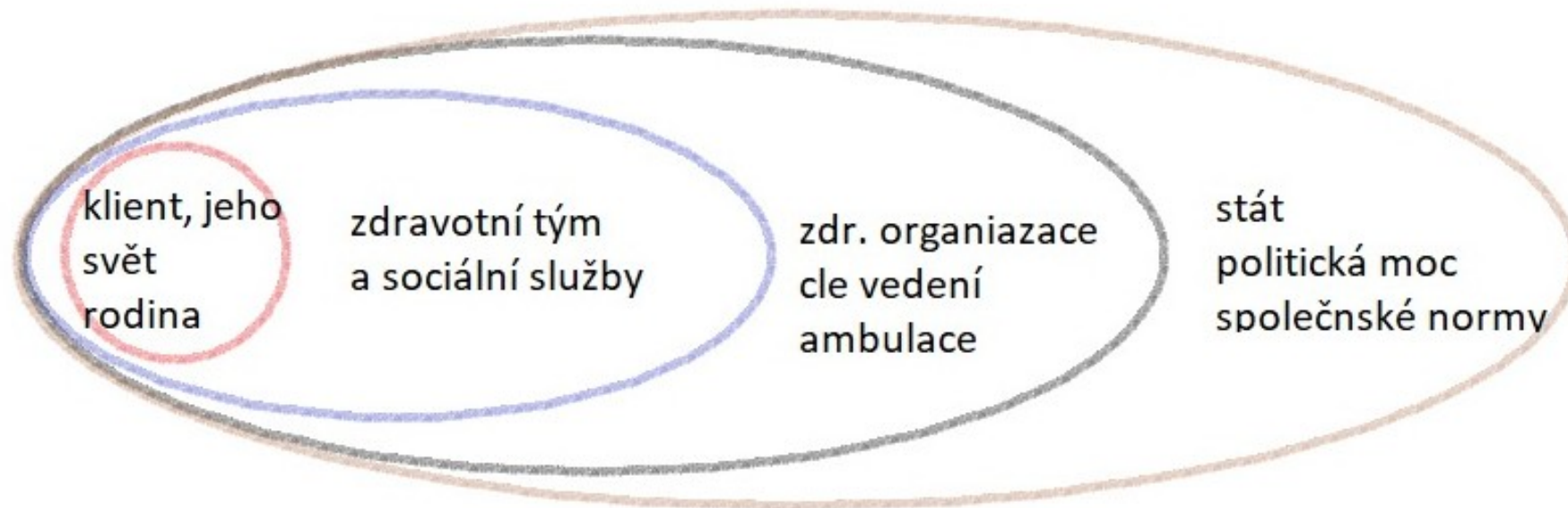

- Maximální míra kontroly
- Pacient = diagnóza evidence base medicine (na důkazech založené medicíně). Léčíme diagnózu.
- Pojem pacient používáme i u zdravých lidí – těhotné ženy, LDN – kde selhaly soc. služby, nedostatečnost rodiny...
- Lingvisticky – odborný jazyk – známka moci
- Architektura – sterilní neosobní prostředí,
- Sociální pozadí – sociální pracovníci, pracovníci lidskoprávních organizací, zástupci ombudsmana, občané minoritního etnika a podobně.
- Pacientské pozadí – jsme v roli pasivního příjemce pomoci, jdu do opravy, personál dělá maximum věcí za nás

Návrat

- Freud, Adler, Frankl
- Návrat k celkovým systémům
- *„Patrně neexistuje choroba, která by svým smyslem nezapadala do příběhu člověka“ – stejně i tak sociální sítě*

Anarchie – demokracie - totalita

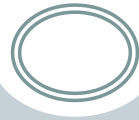
- Pro výkon sociální práce – obrana práv:
 - Klienta
 - Pracovníka
 - Společnosti
- Problém povinností:
 - Klienta
 - Pracovníka
 - Společnosti
- Demokratizace sociální práce – vyvážení práv a povinností. Akcentace práv končí jako anarchie, akcentace povinností končí jako totalita a kontrola.

Nosné dilema SP

- Podporovat / kontrolovat
- Kontrola :
 - Příjemce podpory
 - Funkční části společnosti – OSVČ, zaměstnavatelé
 - Kontrola pomáhajících
- Podpora:
 - Znevýhodněných
 - Pracujících a společensky fungujících podle zaběhlé normy

Dilemata

- Klient – uživatel
- Kvalita – kvantita života
- Formalizace (patriarchální) – deformalizace (svoboda výkonu s.p.)
- Množství klientů – kvantita - kvalita

Fáze soc. práce

- Sběr informací
- Třídění informací
- Sociální diagnóza
- Provedení potřebných zásahů

Kritická sociální práce – snaha o vyvážení práv a povinností

- Jan Fook
- Nástroj pro analýzu informací
- Jedním z cílů je odstranění sociální nespravedlnosti bez vytvoření nové sociální nespravedlnosti – příkladem jsou dopady fašismu a komunismu – jedna nespravedlnost vytvořila novou nespravedlnost

Proces dekonstrukce

1. Jaké je hlavní téma- témata?
2. Kdo jsou hlavní účastníci – jednotlivec, skupina, komunita?
3. Z jaké pohledu prezentují, co chybí?
4. Rozdílnost pohledu jednotlivých účastníků
5. Jaké mají znalosti a zkušenosti? (teorie, systémy, paradigmatata, kulturu, pohlaví, mocenské hry)
6. Jaký používají jazyk, rozumění pojmům
7. Mezery, předsudky v popisu, co se očekává že získanou.

rekonstrukce

- Pojmenování skrytých a nových částí, nám umožňuje novou konstrukci.
- Využit nových pojmenování, frází,
- Tvorba nových kategorií
- Nové praktické modely
- Vytváření nové struktury nebo procesů, kultury nebo klimatu diskurzu rozvoje a akceptace

Analýza našeho myšlení a práce – analýza příběhu

- Co je důležité v popisu příběhu pro mě? Jaké pojmy, fráze často používám? Je zde ně co jasně binárního?
- Kdo jsou účastni v příběhu (jednotlivci, skupiny, minority) jak sebe vnímám ve vztahu k nim?
- Jaké pohledy jsou zastoupeny, které chybí, jaký je můj pohled?
- Jak příběh interpretuji, jak působí má interpretace na příběh?
- Jaký jiný pohled můžu mít na situaci, jaký jiný pohled jsem udělal?
- Jaké znalosti používám, jak je užívám v praxi
- Jakým rolím napomáhám, jaké jsou mé postoje k moci?

Reformní paradigma a reformní teorie SP

- Teorie sociální práce akcentující rovnoprávnost
- Vychází z Marxe, Foucaulta
- Boj proti jakékoliv formě útlaku
- Pracují především s právy a podporou utlačovaných
- Ve svém důsledku mohou vést k anarchii nebo útlaku majority
- Zkušenost s pozitivní diskriminací – zvýhodnění minority, má za následek novou diskriminaci – příklad černošských lékařů
- Nástrojem je revoluce, ale „revoluce“ pojídá své děti,

Psychodynamické – terapeutické paradigma

- Psychoanalýza
 - Nevědomé udělat vědomým
 - Uzavřít dosud neuzavřená stádia
 - Posílit schopnost vyrovnat se s požadavky společnosti
- Obranné mechanismy:
 - Vytěsnění, potlačení, projekce, přesunutí, racionalizace

Humanistické – Frankl, Maslow

- Člověk je jedinečná svobodná bytost
- Vnímat člověka v celostním přístupu
- Důraz kladen na přítomnost

Transakční analýza - Hry

- ***Každá hra se rozvíjí ve čtyřech fázích:***
- začíná fintou neboli léčkou, která polapí druhého na nějakou slabost, poté následuje
- přepnutí, když "vybalíme karty" a odhalíme, oč nám vlastně jde,
- na což reagujeme zmatkem,
- po němž inkasujeme výhru (která může mít obsah pocitů nadřazenosti, převahy, pýchy nebo zmaru, méněcennosti, beznaděje - podle toho, jakou hru hrajeme).

Řešení - Dalet

- Umím
- Dělán rád
- Charakterizuje mne to

- Můj sen, znaky snu, výjimky, co mohu udělat teď, jak poznám, že se věci mění

Soc. práce s jednotlivcem – poradenské paradigma

- Posouzení životní situace: příprava na setkání, setkání, reflexe, provedení zásahu
- Proces: cíl spolupráce, plán intervence (využití nejbližší komunity), realizace plánu, hodnocení výsledku

s.p. se skupinou

- Dyáda
- Malá skupina do 40 členů
- Velká skupina

Příklady skupin:

- - hospitalizovaní pacienti
- - matky na mateřské dovolené
- - rodiče dětí s podobnou diagnózou
- - komunitní centra seniorů

Hořet a neshořet – mikro a mezo rámeček SP

- Supervize
- Intervize
- Kontrola

- Klient, pacient, kolega